

*Per a una edició crítica dels Col·loquis de Carles Ros:
dos exemples de col·loquis reeditats a Barcelona
(segle XVIII) i un a València (segle XIX)*

[For a critical edition of the *Colloquium* de Carles Ros:
Two examples of collaborations narrative verse
republished in Barcelona (eighteenth century)
and one in Valencia (nineteenth century)]

EMILI CASANOVA
Universitat de València
emili.casanova@uv.es / ORCID 0000-0002-1690-3613

RESUM: L'article és l'edició crítica de tres col·loquis de Carles Ros, contrastant totes les edicions de cadascun d'ells (les de València i Barcelona), tasca que no s'havia fet fins ara a pesar dels estudis i tesis fetes sobre la seua obra. Mostra també la realitat social, etnològica i costumista del segle XVIII i presenta un bon glossari de cada text tenint en compte les variants de cada edició i de cada zona.

PARAULES CLAU: edició, contrast, llengua, segle XVIII, etnologia

ABSTRACT: The article is the critical edition of three colloquiums by Carles Ros, contrasting all the editions of each of them (from Valencia and from Barcelona), a task that had not been done until now despite the studies and theses carried out on his work. It also shows the social, ethnological and customary reality of the eighteenth century and presents a good glossary study of each text taking into account the variants of each edition and each area.

KEY WORDS: edition, contrast, language, eighteenth century, ethnology

Recepció: 04/10/2024. Acceptació: 15/01/2025. Publicació: 01/06/2025

El notari Carles Ros (1703-1773), fill i net de notaris, fou l'intel·lectual del segle XVIII que més treballà per la coneixença, dignificació i transmissió social del valencià, fent apologies de la llengua, escrivint diccionaris i tractats gramaticals, creant col·loquis i obres literàries populars, recuperant textos medievals com l'Espill i impulsant obres de contemporanis com la Rondalla de Rondalles de Lluís Galiana, i segurament un dels que més conegué i estimà la llengua com a notari que era. Persona atenta a la societat on vivia el seus col·loquis poats del seu entorn més pròxim són, a més de valuosos per la llengua, d'obligada consulta pel seu valor etnològic, costumista, històric, biogràfic i cultural, com jo mateix he pogut comprovar en l'estudi del món dels colombares o dels jocs dels xiquets. Per això van ser reeditats en nombroses ocasions durant el mateix segle XVIII i durant el segle XIX, i fins i tot a primeries del segle XX. Però després de la publicació conjunta de Francesc Barberà (1905), ja no s'han tornat a publicar més que solts (per exemple, «Un col·loqui poc conegut de Carles Ros», per Joaquim Martí (2006), a pesar de la tesi doctoral de Maria Assumpció Espín Rubert (UV 1994), o el llibre posterior de Francesc Torres Navarrete, *L'obra poètica de Carles Ros*, inèdit encara, segurament el millor coneixedor de la seua obra i doctorat amb una tesi sobre la llengua de Ros, continuació de la seua memòria de llicenciatura *L'obra gramatical i lexicogràfica de Carles Ros* (UV 1982). Els dos autors fan un buidatge sistemàtic de les obres literàries de Ros, amb les seues edicions i versions, però, sobretot a Espín Rubert, els ha faltat acarar les diferents edicions de Ros i plantejar-ne una edició crítica sistemàtica arreglant els canvis de cada edició i justificant l'edició o manuscrit base.

Per això, és el meu objectiu ací, mostrar com es podria fer açò partint de les primeres edicions de tres col·loquis que tenen reproduccions posteriors, dos a Barcelona i una a València i veure els canvis lingüístics d'estes edicions. A més, els col·loquis 1 i 3 són de molta actualitat perquè tracten el problema de la inflació, l'augment dels preus, les dificultats de menjar sa amb preus elevats per a la gent pobra o treballadora, el problema de la joventut i dels

matrimonis pobres, i el segon perquè descriu un conjunt d'actes i festes que eren normals en les celebracions de qualsevol efemèride. Les obres seleccionades són:

—*Romans entretingut hon se reciten les fatigues y treballs que passen los casats, curts de havers: declarant quant , y a quina etat se poden casar los pobres, que per als richs tota hora es bona. Dictat per una Musa Lapera*, sense any ni lloc ni impressor, però segurament escrita el 1733, perquè apareix en l'índex cronològic de *Qualidades y Blasones*, on al final del text diu que va ser escrit: «en l'any de mil trenta-tres/i set-cents, és cosa clara» i perquè és citat també en el col·loqui tercer de 1763.

La que deu ser la primera edició, sense data, porta el títol: *Romanç entretingut...* i és l'editat per Espín (BC, FBonsoms 11832), mentre que l'editat per Torres és la segona (BV, XVIII/1105 (27), BC, Ros 217) i porta com a títol *Rahonament y col·loqui nou...* Seguisc la primera, igualment que Espín. Compararé les dos edicions i la feta a Barcelona, per Pere Escuder, carrer Condal, cap a 1750 (BC, Ros 178).

—*Coloqui nou, graciós, y entretingut, hon se referixen les Festes celebrades en la Ciutat de Valencia, la Proclamació de son Rey y Senyor, nòstron Fernando Sext, que Déu guart, en los dies 19, 20 y 21 d'agost del present any 1746*. València: Imprenta de Gerónimo Conejo. Persones: Cento, Batio, Gori, Retor. Seguisc la versió de la UV: XVIII 32/1687 (13) o BH-Var 400 (16), la mateixa que els altres dos editors. Hi hagué una segona impressió a Catalunya a mitjan segle XVIII, feta per Joseph Altés, en el carrer de la Llibreteria de Barcelona, i en conserva un exemplar la Biblioteca de l'Ateneu de Barcelona: núm: G0d151/25, que use com a contrast.

—*Romanç nou, hon se reciten los treballs de la gent pobra, per lo cares que s'han posat en Valencia totes les coses y en especial lo menjatiu, de modo que hui costa el viure més afanys*. Escrit en aquest any 1763. València: Imprenta Benito Monfort.

Seguisc l'edició de 1763 i la compararé amb la de 1857, editada a València: Imprenta y librería de Juan Mariana, carrer de la Llotja, núm 7, que es troba a la Biblioteca Serrano Morales.

1.

Faig una edició d'acord amb les normes dels especialistes de l'Edat Moderna que el professor Albert Rossich tant ha ajudat a fixar, és a dir, mantenint els valors fonètics, morfosintàctics i lèxics i adaptant la grafia a l'actualitat i puntuant i accentuant a la moderna. Això ens ha portat a eliminar les grafies incorrectes hui com, per exemple, *marja*, *gichs*, *possa*, *babós*, *ràbens*, *vo* 'bo', etc. I a refer les grafies diferents a les actuals pròpies de l'època, però sempre respectant l'oralitat perquè estos textos estaven destinats a ser oïts.

1.1. Romanç entretingut on se reciten les fatigues i treballs que passen los casats, curts d'havers, declarant quan i a quina etat se poden casar los pobres, que per als rics tota hora és bona.

Dictat per una Musa Lopera.

Un dimecres en la nit,	20	com jo davall d'una caixa
quan de sopar acabava,		tenia un full de paper,
coixquerelletes me fia		brut, com si fora d'estrassa,
la meua Musa taimada,		on escriguí el romancet
5 i em pegava portadetes		que es seguix, cosa estremada!
al tos fent com qui tocava.	25	Ja saben com hui la vida
Jo coneguí que allò era		de l'home està apressurada,
alguna ideeta estranya		puix a penes casi naix,
que tenia per a escriure.		quan aquest món deixa i marxa
10 Traguí prompte la navaixa,		per soecula soeculorum,
vaig temprar bé la plometa,	30	sent l'home mateix la causa,
al tinter li posí aigua,		perquè tot són atropells
perquè els cotons dels poetes		lo que fa sens mida i tassa.
estan secs com una gala.		Encara bé no els apunta
15 Al que començar volia,		als xics lo pèl de la barba,
sense paper m'encontrava	35	quan ja volen ser més hòmens
per a fer lo borrador,		que els gigants en la grandària;
de quant la musa em dictara.		ningú es deixa corregir,
A l'instant me s'ocurrí,		la gent està arrematada;

uns sèneques tots ser volen,
 40 cicerons en l'elegància.
 Vol ser lo deixeble, mestre,
 l'aprenent, amo de casa,
 lo fill, pare; el nebot, tio;
 organiste, lo qui manxa;
 45 lo substitut d'una cosa,
 nom de principal s'encaixa;
 i cada un molts punts més
 de lo que son braç alcança;
 mes açò no és de l'assumpt,
 50 entrem en ell, vaja, vaja.
 Lo que ací pretenc escriure,
 de la gent jove que es casa,
 puix xics de huit, o nou anys
 (açò és cosa que m'espanta)
 55 ja busquen sa senyoreta,
 i festegen ab gran gala.
 Així que arriben a tretze
 o quinze, toquen a l'arma,
 apretant sos casaments,
 60 molts sens haver portat capa.
 Bona surra a les senyores,
 i calfar-les la badana,
 perquè enteniment tingueren,
 que açò és cosa desbrafada,
 65 puix se casen per casar,
 sens que amor a l'home haja.
 Alguns d'estos casaments,
 de riure a mi em donen gana,
 que el marit és xic bavós,
 70 la muller als trenta ratlla,
 i a demés d'açò li porta
 casi dos pams més d'alta,
 que ell pareix esquirolet,

i ella trompa capitana.
 75 Jo alabe aquell casament
 (si no és així no m'agrada)
 que en estatura a la dona
 l'home d'un bon tros li guanya.
 A lo menys siguen iguals,
 80 que el ser la dona més alta,
 ni ho aprobe, ni convinc,
 ni ho tinc per cosa acertada.
 Los primers dies casats,
 gran gust, festa, cutxipanda,
 85 alegries i passeigs;
 après entra la bugada,
 que a mantindre un matrimoni
 los braços d'un xic no basta,
 i és menester tot un home
 90 de coletó, espasa i daga,
 puix al gasto que s'exposa
 la meua ploma ho declara.
 Ell ha de llogar primer
 per a habitar una casa,
 95 o mitja, a lo menys un quarto,
 d'un dobló cada any paga,
 ha de comprar un llitet,
 si no dormirà en la palla,
 matalaf o marfegueta,
 100 segons lo cabal aguanta;
 tres llançols lo més precís,
 puix dansant-ne u en bugada,
 no mudant los dos a l'hora,
 dissimularan la falta;
 105 un parellet de coixins,
 i un cobertor, o flassada,
 una taula, dos cadires,
 d'a deu reals una caixa,

una paella, un setrill,
 110 un cresol de bona llanda,
 un cossiolet; puix bací
 put molt lo que en ell se gasta;
 un cullerot, dos culleres,
 alguna poca escurada,
 115 un morter, un ganivet,
 o en son lloc una navaixa.
 Dos parells de servilletes,
 dos tovalles de la taula,
 també un parell d'embudets,
 120 per si per lo temps porc mata,
 i algunes altres cosetes,
 que costen molt bona plata.
 Açò és lo forçós a un pobre,
 que dels rics ací no es parla.
 125 Tots els dies de matí
 (Pare Francisco de Paula!)
 té de gafar lo cabàs,
 puix la menjussa no para,
 per a comprar carn o peix,
 130 segons l'Església nos mana,
 fruita del temps per a postres,
 perquè si no la seua ama
 lo barallarà dient-li,
 en molta d'enhoramala,
 135 treballe i busque la vida,
 ans que una criminal causa
 faça fer a la Justícia,
 i que a una galera vaja,
 puix per ço diguí al principi,
 140 no tinc a bé siga alta
 la muller, al marit pobre,
 perquè ella el riny i l'esbrama.
 En açò la senyoreta

s'escomença a fer prenyada,
 145 que la successió als pobrets
 d'ordinari enjamés falta,
 puix cada any son angelet
 lo ventre de censal paga.
 Ha de comprar carotetes,
 150 gamboixets, bolquers i faixa,
 camisetes dos o tres,
 per a mudar roba blanca.
 La muller als parteratges
 té d'estar ben governada,
 155 perquè la llet li acudixca,
 puix si li ha de buscar ama,
 li courà molt més lo pebre,
 i ho pagarà la boljaca,
 que aquell que és fill de pobret
 160 de xic com un llobet mama.
 Moltes nits de clar en clar,
 té de passar per la casa
 passejant a l'infantet,
 perquè més un home aguanta,
 165 i els xics de la gent pobreta
 (esta ningú pot negar-la)
 d'ordinari són plorons,
 no sé què serà la causa,
 l'experiència així ho amostra,
 170 prou raó és esta, i sobrada.
 Aprés que els xics són grandets
 ve el major treball i ànsia,
 l'u està sense jupeta,
 l'altre ja vol portar capa,
 175 l'altre no té saragüells,
 l'altre ha perdut la sabata,
 l'altre ha trencat lo setrill,
 l'altre ve en una pedrada,

que en lo carrer li ha tirat
 180 un xic, perquè es barallava.
 L'altre li demana al pare,
 per al mestre la mesada,
 l'altre el diner de la Salve,
 que cada dissabte es canta,
 185 l'altre li diu a sa mare,
 si el milà ha passat encara
 per a poder berenar;
 l'altre almorzar li demana,
 i pa a tota hora del dia:
 190 què càrrega tan pesada!.
 Lo marit i la muller,
 porten la roba esgarrada,
 s'han de vestir, no hi ha medis,
 ja estan los dos en batalla,
 195 dient-se mil insolències,
 molt lo matrimoni embafa!
 Un sou de huit a huit dies,
 li fa de renta la barba
 a l'home, però a la dona
 200 si és peluda, la navaixa
 de la cellera fa bo,
 haja diners o no haja;
 puix si els dos prenen tabaco,
 se van corrent per la casa,
 205 raent la tabaquereta,
 sorbint una gran nassada.
 Lo pobre casat sols trau
 de sos braços, de ganància,
 cada dia sis, set sous,
 210 que per al cabàs no basta;
 llevant dumenges i festes,
 no li ix a real de plata;
 d'allí ha de comprar carbó

de pi, no del de carrasca,
 215 salses, oli, pinyons, pebre,
 sal, vi, pa, comú i vianda,
 que a la menuda el pobre
 paga en les tendes la farda.
 També per a companatge,
 220 cebes, alls, que és la triaca
 tot açò de la gent pobra.
 Oh! com la veritat canta
 amics lo meu romancet!;
 tinc en tot raó sobrada?
 225 Més de quatre casadets
 diran, com és bona alaixa
 lo poeta, puix quant diu
 al peu de la lletra passa.
 Com a descasar tocaren
 230 cada dia una campana,
 molts casats se'n fugirien
 dos-centes llegües d'Espanya.
 Diguent-ho els matrimoniats
 honrats, que de bona gana
 235 pendrien tornar-se xics,
 mes que ningú se'n casava?.
 Si mon consell hau de pendre
 estareu com una caixa;
 no aneu llaugers per casar-se,
 240 això ho pendreu a la llarga,
 que als trenta anys és l'edat bona
 que el matrimoni demana;
 primer en vostros oficis
 feu-se mestres, pareu casa,
 245 arreplegueu convenències,
 teniu-la ben alaixada,
 après busqueu la senyora,
 i en havent-la demanada,

dins mes i mig oïu missa, 250 i deixeu córrer la gaita. Qui de jove es pot casar és la gent acomodada, cavallers o ciutadans, hòmens de renta sobrada; 255 mes un pobre oficialet en açò en peus de plom vaja, i crega lo que li dic, perquè no só amic de trampa, que és la pura veritat, 260 neta i ben acrisolada. Encara que aquest romanç en la gent d'ofici parla, comprén a molts més plebeus,	que sens tenir una xama 265 procuren també casar-se, sent tot açò una empastrada, puix en faltar los diners és una total desgràcia. I ara la Musa Lapera, 270 que en son nom propi a l'estampa donà aquest raonament, ans d'aquell de la bolcada, en l'any de mil trenta-tres i set-cents, és cosa clara, 275 demana perdó, així d'eros, com de les faltes que haja. Fi
--	---

Notes:

A, versió meua i la d'Espín; B: la de Torres; C, la de Barcelona. És destacable com només en un percentatge baix de paraules esta edició adapta la forma a la normal del català central.

Romanç entretingut; B. Raonament i col·loqui nou; C; Romance entretingut

Etat; B i C: edat. Etat, arcaisme normal encara en la Renaixença

Les fatigues; C: las fatigas

Passen; C: passen

Quant: normalitze quan

Coixquerelletes; C: cosquerelletes

Fia; B: fea; C: feya

Portadetes; C: potadetes. Potser que en alguna edició perduda aparega porradetes, perquè té més sentit en el context acompanyant tò (vid Glossari)

Navaixa; C: navaja. Després deixa navaixa

Vaig; C: vaigt

Poetes; C: poetas

Escriví; C: escriguí

Segueix; C: segueix

Hui; C: vuy

Marja; C: marxa/manja; C: manxa/gichs; C: xichs. Al XVIII, Ros ja confon consonants sordes i sonores

Gigant; Segons Torres en altres edicions sense especificar jagants

Substitut; Segons Torres en altres edicions sostitut

Sènèques; B i C: senèques

Deixeple; B, C: deixeble. Deixeple, viva hui en part de Catalunya

Assumpt; C: assumpto

Huit; C: vuit

Calfar-les; C: escalfar-les

Perquè enteniment; segons Torres en altres edicions p'a que enteniment
 Tingueren; C: tinguessen
 Haja; C: hatjan
 Trompa; C: trampa
 A lo menys; C: o lo menos
 Bugada; C: beguda. En una altra ocasió manté bugada
 Matalaf; C: matalàs
 Mantindre; C: mantenir
 Dansant-ne u; C: posant-ne un
 Pare Francisco de Paula; C: pare de molta paciència
 Tots els dies; B: tots los dies
 Té de gafar; C: té d'agafar
 Ganivet; B: gavinet
 L'església; C: la iglésia
 Nos mana; mos mana, segons Torres, en altres edicions
 Si no; C: si no. En altres edicions, segons Torres sinós
 D'enhoramala; C: de noramala
 Fer prenyada: Segons Torres, en algunes edicions ser prenyada
 Per ço; B: això; C: per açò
 Riny; C: renya
 S'escomença; C: se comença
 Gamboixets; C: gambuixets
 Parterages; C: parteratges
 Perquè la llet li acudixca; C: perquè la llet li vinga
 Ama; C: dida
 Boltjaca; B: boljaca; C: botxaca
 L'u; C: lo un
 Saragüells; B: saraüells; C: calsas
 Però; B: però
 Que cada; C: que al
 Es canta; C: se canta
 Almorçar; C: asmorçar
 Huit a huit; C: vuyt a vuyt
 Sis, set sous; C: set o vuyt sous
 Dumenge; C: diumenge
 Comú vianda; B: comú i vianda
 Com a descasar tocaren; C: si a descasar tocassen
 Els matrimoniats; C: als matrimoniats
 Casar-se; C: casar-vos
 Conveniències; C: convenièncias
 Romanç; C: romancet
 En la gent; C: per la gent
 Edat; B: etat.
 Raonament; C: romancet
 Erros; C: errors
 Com de faltes; C: com de les faltes

1.2. Col·loqui nou, graciós i entretingut, on se referixen les festes celebrades en la Ciutat de València, a la proclamació de son Rei i Senyor, nòstron Fernando Sext, que déu guard, en los dies 19, 20, i 21. D'agost del present any 1746

P E R S O N E S

Cento. Batiano. Gori. Retor

Cento, Batiano i Gori, són tres llauradors de cert poblet que han vengut a València a veure la funció nomenada, i havent-se'n tornat al poble, li referixen al Retor en sa casa, les festes, llumenàries i processó de Gràcies, d'aquest modo.

<i>Los tres.</i>	Senyor Retor, bona nit,	<i>Bat.</i>	25	Tres dies?, Jo dic són sis,
	siga vosté ben trobat.			perquè nits no n'ham notat,
<i>Ret.</i>	I vosaltres ben venguts.			que els de València han sabut
	Aneu-se prest assentant,			en tanta llum que han posat,
	5 i no em gasteu compliments,			per les portes, per finestres,
	perquè en mi són excusats.		30	per balcons, reixes, terrats,
	Posau-se les munteretes,			per les parets, per teulades,
	i m'anireu relatant			per torres i campanars,
	la funció d'aquestes festes,			fer que nit no pareguera,
	10 puix crec hauran segut grans.			i tot fos de dia clar,
<i>Los tres.</i>	Doncs, en sa bona llicència,		35	que el Sol al ple del migjorn
	obeïm i ens oirà,			no sol tanta llum donar,
	que és cert que tota València			com lo que ser nit devia
	estava feta un xiular.			puix tot era claritat.
<i>Ret.</i>	15 Los valencians són molt dòcils,	<i>Gori.</i>		És veritat so retor
	afables i cortesans,		40	lo que Batiano ha contat.
	i en obsequi de son rei	<i>Ret.</i>		Així ho crec, perquè València
	sempre en garbo s'han portat.			és per a festes, encant.
<i>Cento.</i>	Si vosté senyor Retor,	<i>Cent.</i>		És tant lo goig que han tengut,
	20 a València hagués anat,			tan a gust, ple i general
	diria: "açò és Paraís?,		45	tota la gent de València,
	o què hi ha en esta Ciutat?".			que no es podrà bé explicar.
	Tres dies hagué de Festes,	<i>Ba.</i>		Hòmens, dones, frares, monges,
	que en un buf se n'han passat.			vells i jóvens, xics i grans,

	fins a les creaturetes		digna acció de celebrar.
	50 que a penes saben parlar,	<i>Bat.</i> 85	És tan bo eixe Cavaller,
	dien tots: Vixca FERNANDO,		que si a vots hagués d'anar,
	Déu lo conserve immortal.		mai de València el mourien,
<i>Ret.</i>	Així siga, per a bé		puix obres de pare ens fa.
	de l'Església Universal,	<i>Ret.</i>	Això té qui es porta bé,
	55 i conhort de la Nació,	90	puix roba les voluntats,
	com de sa llei confiam.		que els cavallers poderosos
<i>Gori.</i>	Les Peixcadores també		que venen de noble sang,
	la festa han regocijat;		no són grans per les riqueses,
	i encara el delit i goig		ni per lo lloc en què estan
	60 lo varen anticipar:	95	si per les accions heroiques,
	puix lo dia díhuit, que era		i les hassanyes reals.
	vespra del determinat		Doncs, per què les peixcadores
	per a començar les festes,		tal cosa han eixecutat?.
	varen rodar la ciutat,	<i>Cen.</i>	Perquè molts dels peixcadors
	65 vitorejant a Fernando	100	dels qui són matriculats,
	en una alatzara gran.		estaven allà, als navios,
	A l'altre dia següent,		en la Nàutica ocupats;
	que era el dè nau, destinat		la una al marit tenia,
	per principi de les festes,		l'altra tenia al germà,
	70 sabent esta novetat,	105	l'altra tenia al parent,
	altres de les peixcadores		ausents tots de la Ciutat;
	anaren fins a al Real,		i com se'ls ha concedit,
	on està el Palau famós		per ara, la llibertat
	del Capità General,		de tornar-se'n a ses cases,
	75 i començaren a vitors,	110	este goig han publicat,
	a Don Fernando aclamant:		donant gràcies a Fernando,
	i el Gran Marqués de Caylús		que és lo qui els ha llibertat.
	per los balcons s'assomà:	<i>Gori.</i>	En la nit del dia dè nau,
	aprés al saló pujaren,		que ja queda nomenat,
	80 i es va mostrar tan galant	115	la Ciutat dalt de ses torres
	sa Eixel·lència en dites dones,		focs grandíssims desaparà;
	que les tirava a grapats		i en esta mateixa nit
	les pessetes i la plata,		se formà una tempestat,

	que fins les cinc del matí		i l'altra en lo de cristians,
120	del dia vint va durar,	155	formant ses fortes peeles,
	de trons, de rellamps i aigua,		i sos canons desparant.
	puix plogué ben esgarrat;	<i>Ret.</i>	Gran funció ha estat eixa, amics,
	s'entén fora de València,		me pesa no haver anat.
	perquè per dins la Ciutat,		Supose a d'açò, també,
125	ni una gota que caigué,	160	les campanes, sens parar
	prodigi ben singular,		anirien al vol totes?.
	puix a nòstron rei Fernando,	<i>Bat.</i>	I també salves reals
	fins lo temps lo respectà!		que fia l'Artilleria
<i>Bat.</i>	Lo dia vint de vesprada,		que tenen al Baluard.
130	la Ciutat ixqué a cavall,	<i>Gori.</i> 165	En lo dia vint-i-u,
	a proclamar a Fernando		que fonc l'últim i es donà
	en son Estandart Real		fi a la funció referida,
	de roba de plata i seda,		resta molt més que contar,
	bordat tot de mil esmalts.		puix amanegué la volta
135	Los cavallers tots plens de llistes,	170	per on tenia d'anar
	ricament enjaesats.		la gran Processó de Gràcies,
	Los Regidors tots de gala,		perquè Fernando és reinant,
	ab los sombreros dorats;		tota feta mil primors;
	vull dir, en galons d'or,		què cortinatges estranys!
140	per a este cas fabricats.	175	què draps de tapisseries!
	Així la Ciutat rodaren,		i què d' invencions i altars!
	e ixqueren fins al Real,		què forasters no vingueren!
	per a fer les cerimònies,		tot lo regne en pes anà.
	i arbolejar l'Estandart.		Lo Col·legi dels Platers
145	Tiraren grapats de plata,	180	en la Plaça parroquial
	que això és fer Festa Real.		de la Màrtir Catarina,
<i>Cento.</i>	En esta mateixa nit,		feren un famós Altar,
	del dia vint nomenat,		i havia en ell tanta plata,
	los peixcadors per València		tanta riquea es posà
150	anaven també rodant	185	de jarros, de palancanes,
	en dos fragates, al modo		de safates, de gots, plats,
	que van los carros trumfals,		sants en peanyes de plata,
	la una en desfrés de moros,		que havia molt que mirar,

puix set pobles com lo nostre
 190 se podrien bé comprar;
 rematava en Sant Aloï,
 que és son patró i abogat.
 I més amunt se mirava
 un retrato molt semblant
 195 a nòstron Rei Don Fernando,
 baix de dossel col·locat,
 que pareixia estar viu,
 per lo primorós pintat.
 Lo Col·legi de la Seda,
 200 per lo món tan celebrat,
 tocant en Sant Agostí
 manà fer un altre altar,
 tan sumptuós i magnífic,
 que era maravella gran,
 205 i col·locat Sant Jeroni,
 ab lo Lleó coronat.
 Molts més altars per la volta
 se miraven adornats,
 sens contar dins de les cases,
 210 los adorns i cortinats,
 que cascú tot lo millor,
 que en sa casa s'encontrà,
 ho posà per Don Fernando,
 ple de goig eixorbitant.
 215 Què de retratos del Rei,
 i de la reina reinant,
 Bàrbera la Portuguesa,
 havia en llenços pintats,
 i tots contínuament:
 220 Vixca Fernando! clamant,
 i vixca la Portuguesa!,
 Déu los conserve immortals
 per a glòria de l'Espanya,

i de l' Església ensalçar.
 225 Sobre totes les catifes,
 cortines i draps de ras,
 què invencions de Poesies,
 totes a l'assumpt clamant!
 Què goig la gent no expressava!
 230 Voler això ponderar,
 és com reduir en got,
 totes les aigües del Mar.
 En fi, en la dita vesprada
 la processó començà:
 235 Jo sols la referiré
 en allò més singular,
 per damunt damunt, con diuen,
 puix d'altre modo no cap,
 i de lo precís que em deixe,
 240 que m'ajuden los companys .
Cento. Puix començà, que entre els tres
 confie tot se dirà,
 i el so Retor si en vol més,
 per què a València no anà?
Gori. 245 Començà la processó
 al que vindrien a estar
 les quatre de la vesprada,
 i allà a les deu s'acabà.
 Que de coses no passaren
 250 de pensaments tan estranys!
 perquè cascú dels oficis
 en sa cosa es senyalà.
 Los pellers tragueren índios,
 húngaros, turcs, africans,
 255 prisioner lo rei de Tunes,
 tots vestits a son modal;
 portuguesos també anaven,
 per golilla, embalonats.

	Los obrers de vila duien		tirant versos a grapats,
260	la Tartuga, avalotant.	295	vitorejant a Fernando,
	Los espartenyers un carro,		rei d'Espanya proclamant.
	on havien apanyat		altres oficis portaven
	al natural sa devesa,		torneus de mil varietats,
	i molts caçadors, caçant.		carros i altres maravelles,
265	Los peixcadors en fragates	300	que em deixen per no cansar.
	anaven tirs desparant,		Tabernacles, Sants Patrons,
	del modo que he referit,		moltes dolçaines, tabals.
	uns moros, altres cristians.		Les Banderes dels oficis,
	Los carnisers duien bous,		cascú la seua portà.
270	en los cuernos platejats.	<i>Gori.</i> 305	També en la processó anaven
<i>Bat.</i>	Los forners feren un carro,		los nanos i los gigants.
	en son forn, coent lo pa,		Les Comunitats seguien
	tirant rotllets a la gent,		per son orde acompanyant,
	com si no costàs lo blat.		en custòdies, sants en andes,
275	Los corders i els teixidors,	310	i santes, que no és del cas.
	cascú en son carro trumfal,		I per remat de la Festa,
	uns tiraven llenç a trossos,		venia l'original,
	altres cànem a grapats.		aquella Verge Maria
	Los sabaters, sabatetes.		Mare dels Desamparats,
280	Los guanters tiraven guants.	315	que mai ix de sa Capella,
	Los manyans i los ferrers,		si sols en Festes Reals.
	en lo carro ab ses fornals,		Aprés lo Gran Archibisbe,
	encluses, malls i martells,		de València, Majoral,
	allí anaven treballant.		donant bendicions a tots,
285	Los tinturers també anaven	310	alegre i regocijat.
	en un ric carro trumfal,		Aprés lo Corregidor,
	sis àngels duien ab cetros,		Justícia major, o Cap
	i corones, expressant		de la Ciutat de València,
	los sis reis, dits D. Fernandos,		en regidors al costat,
290	que l'Espanya han dominat.	315	i els demás fent processó
	Los moliners un molí		de dos en dos arreglats
	en lo carro molent blat.		cascú en orde, com li toca,
<i>Cento.</i>	I tots los àngels dels carros		segons es acostumat.

- Bat.* Açò ve a ser pròpiament
 320 en un resumen narrat,
 les festes que a Don Fernando
 en València han celebrat,
 proclamant-lo rei d'Espanya,
 conforme ho tenen jurat.
- Ret.* 325 Admirat estic, fillets,
 de lo que m'hau relatat.
 És cert, que són ingeniosos
 per a tot los valencians;
 perquè segons he oït dir,
 330 curt lo temps los han donat.
- Cento.* Tan curt, que no pot ser menys.
 Lo dilluns, en què es contà
 quinze d'agost, se va fer
 lo pregó per la Ciutat;
 340 lo dimats donaren conte
 als oficis apressant,
 que en les festes dispongueren
 cascú sa cosa a idear,
 con que en cinc dies han fet,
 345 lo que requiria un any.
 Per cert, no tenen debades
 les dos LL los valencians,
 que lleials dos voltes indiquen,
 i són mil voltes lleials.
 350 Per fi han complit en son rei,
 a lo menys en voluntat,
 que en los afectes volgueren
 a impossibles aspirar;
 mes en allò que han pogut,
 355 done's tot per ben gastat;
 i vixca el rei Don Fernando,
 ja que Déu nos lo ha donat.
- Ret.* Vixca i revixca fillets,
- i que ens mantinga la pau.
- Gori.* 360 Déu ho faça i que gogem
 quietud en nòstron treball;
 poro si ve el cas de guerra,
 morir com a bons vassalls,
 sens que siga menester,
 365 que a ella ens porten nugats,
 sí anar tots de bona gana,
 fins a que no quede sang,
 que en defensa de son rei
 la vida s'ha de arriscar.
- Ret.* 370 Los reis són déus en la terra,
 per nostre senyor posats,
 i vicaris de Déu són
 per a tot lo temporal,
 del modo que ho és lo Papa,
 375 per a l'Espiritual;
 que un rei, una llei i un Déu
 ha d'admetre el bon Cristià.
- Bat.* Puix que vixca Don Fernando,
 i al qui se li assente mal,
 380 que es penge, o muiga de ràbia
 perquè és nòstron rei amat.
- Ret.* Ara lo que ham de fer tots,
 a Déu fermament pregar,
 que ens done la successió,
 385 per a més vitorejar.
- Cento.* Déu faça la Portuguesa,
 prenyada ens ixca demà,
 i que parixca en bonahora
 un Príncep com un diamant.
- Gori.* 390 Si ha de semblar a sa mare
 com un sol lo donarà.
- Bat.* Dons, què son pare no és
 també polit i galant,

	rosset com lo mateix or,	<i>Bat.</i>	Ara va, senyor retor,
395	i com lo marfil de blanc?		se n'anem a retirar,
<i>Ret.</i>	Segons lo que ara parreu,		que ham de llevar-mos matí,
	la festa ja s'ha acabat.		puix tenim molt que llaurar.
<i>Cento.</i>	Sols nos falta referir,	430	Vosté s'estarà en lo llit,
	que la funció rematà		nosaltres en lo camp.
400	en un grandíssim castell,	<i>Cento.</i>	Bé diu Batiano, a dormir
	que es féu al Pla del Real;		perquè pareix que ja és tard.
	costejat per los francesos		Senyor retor, quede en Déu,
	veïns d'aquesta Ciutat,	435	puix la son me va acossant.
	perquè també es reconeixen	<i>Gori.</i>	Bona nit, Senyor retor,
405	igualmente ser sos vassalls.		dorga vosté descansat.
<i>Ret.</i>	Puix fillets açò està oït,	<i>Bat.</i>	Altra volta, si Déu vol,
	en Déu estem confiats,		parlarem de més espai.
	fem obres de cristians bons,	<i>Ret.</i>	440 Vagen vostés en bona hora,
	que d'això nòstron bé naix,		cavallers, vixquen molts anys,
410	cascú entenga en son negoci		que estic agraït de veres,
	que tot li ixirà acertat.		del bon rato que m'han dat.
<i>Gori.</i>	Això sempre és lo millor,		
	lo demés són desbarats.		
	Nosaltres moltes vegades		
415	no sabem lo que ens parlam;		
	ficant-nos en lo que és		
	al cos i ànima important,		
	llograrem pau i quietud,		
	que és quant se pot desitjar,		
420	tant per a lo que és terrené,		
	com per a lo celestial.		
<i>Ret.</i>	Jo em folgue de que conegues		
	lo consell que os he donat:		
	la perseverança importa,		
425	que si no de poc valdrà.		

F I N

DĒZIMA

Fernando, por F empieza,
 Letra que en justicia y ley,
 pertenece a nuestro Rey,
 Por la FE y la FORTALEZA,
 Por FIDELIDAD, FIRMEZA,
 POR FAUSTO, FAMA, FERVOR;
 FELICIDAD, FUEGO Y FLOR,
 VIRTUDES Y CIRCUNSTANCIAS,
 De esmaltes y de FRAGRANCIAS,
 Propias de su FINO AMOR.

Notes:

A: Em base en la mateixa edició que Espín i Torres, però amb algun canvi que esmentaré; la de Barcelona l'usaré de contrast. Sorprén els pocs canvis entre les dos versions, ja que els canvis són majoritàriament en el vocalisme àton.

Vosatres; Vosaltres

Los tres; els tres

Xiular; giular

Ham notat; n'ham notat ("nam)

Que els de València: no en A

Com lo que; A: con lo que

Creatures; criatures. També així en Torres

Saló; Espín balcó

Peixcadors; Paixcadors

La una; l'he deixada així sense corregir l'una.

Delit; Corregisc la forma dellit de l'edició, forma que recull Ros en el seu Diccionari

Dè nau; denou

Temps; tamps

Seda; sedas

Trunfals; triunfals

Riquea; riquesa. Però abans deixa riquees

Dins de les cases; dins bé les cases

Vitorejant; victorejant

Archibisbe; arquebisbe

Resum; resumen

Temporal; temdoral (error del text)

Doncs; dons

Reconeixen; regoneixen

S'estarà; s'esterà

Nosaltres; y nosaltres

Dorga; dorme. A Barcelona sense velarització

1.3. Romanç nou, on se reciten los treballs de la gent pobra, per lo cares que s'han posat en València totes les coses i en especial lo menjatiu, de modo que hui costa el viure més afanys. escrit en aquest any 1763.

Ja saben com anys arrere,	són majors i redoblats
doní al públic un romanç,	los ahogos per al viure,
dels treballs i les fatigues	10 perquè costa més treball.
que passaven los casats;	On està la major pena,
5 s'entén los pobres, que als rics,	que als pobres fa trestornar,
no els comprenen los afanys;	capgirant l'enteniment,
puix han de saber que ara	és veure que tot va car,

15 i en son ofici, faena,
 no hi ha per a treballar:
 I que tot, del preu que anava,
 ara se n'haja pujat,
 no és lo que més los aflig,
 20 si lo que ací lligiran.
 Den de l'any cinquanta-u,
 fins sixtya-tres ençà,
 en lo mercat de València
 no hi ha qui puga comprar,
 25 puix desvergonyidament,
 se ven tot a coll llevat.
 Les faenes, del costum
 ninguna se n'ha augmentat,
 donen a cascú el mateix,
 30 en son ofici o son art,
 (o menys, que tot hom és llop,
 per cert en lo concertar:)
 puix ¿com los casats pobrets,
 i així els demás oficials,
 35 podran posar una olla
 si tot los costa altre tant?
 que si els pareix no és així,
 jo els ho relataré clar,
 començant en primer lloc,
 40 per lo verd o l'ancisam.
 La lletugueta d'endívia
 la tallen per quatre parts,
 après de cascuna, dos,
 les dones van separant:
 45 com que en donen a diner
 dos fulletes: què bo va!
 I on seran molts de família,
 quanta endívia compraran,
 per a eixir a plateret?.

50 Traguen lo compte i voran,
 anyadixquen ara l'oli,
 vinagre, cebeta, sal,
 i l'ancisamet a soles,
 en més d'un sou estarà.
 55 L'altre ancisam de lletuga,
 si una miqueta és copat,
 no en volen fer un diner,
 puix han de ser dos forçats,
 lo que cascuna lletuga
 60 li té a un pobre de costar.
 L'ancisam de totes herbes,
 així mateix s'ha quedat,
 a pal·loc cascuna garba,
 del modo que estava enans,
 65 poro tanta verdolaga
 posen, que pareix alfals.
 De ràvens, que abans solien
 cinc per un diner donar,
 dos ara i no són dels grossos.
 70 Teniu pacència, casats!
 Les cebes com a pometes,
 a diner les fan pagar,
 los codonys a dos diners.
 Com farem bon codonyat!
 75 Les cols llombardes i flors
 d'a diner, s'han acabat,
 perquè la més roïneteta
 tres diners ha de costar.
 De taronges ni de llimes
 80 d'a diner, ja no n'hi ha.
 Les xirivies a sis,
 a set i a huit, i en l'últim
 a deu les he vist comprar.
 A quatre i mig lo forc d'alls.

85 La lliura dels pimentons,
 a real sol començar,
 i al colp d'ells a cinc i a sis,
 segons ixen de surats.
 Les tomates no són cares,
 90 quan a trompicons n'hi ha,
 mes al començ, que les dones
 en una tomata van
 amostrant-la per relíquia,
 un dihuité fan pagar.
 95 Los cards, en tindre dos penques,
 i un tronxet com un fusany,
 a tres dinerets cascú,
 los altres de sis avant.
 Les safanòries que anaven
 100 casi debades, ja van
 a dos dinerets la lliura.
 Qui ha de poder-ho aguantar!
 Lo raïm a set i a huit.
 A sis dinerets los naps.
 105 Les peres i demés fruita,
 a huit se ven tota enguany,
 verda i roïn, que profit
 a ningú li pot causar.
 Los melons, Déu que nos lliure
 110 de posar-se a concertar
 un melonet com lo puny!
 perquè solen demanar
 deu diners, si en donen sis,
 li diuen “deixe-lo estar”.
 115 I el llauro s'ha fet tan greu,
 que pareix un ciutadà,
 d'aquells que s'insiculaven,
 per a eixir jurats en cap.
 A deu diners les sorolles.

120 Com nos volen sorollar!
 Los gínjols, a sou la lliura,
 i ens anuncien lo velat.
 Les figues fresques, també
 correntment, sens abaixar,
 125 dos parellets a diner,
 i no hi ha que replicar.
 Les bacores, per cascuna,
 un palloc: açò és encant!
 per lo menys, tres dos diners.
 130 Les cireres ampollars,
 a huit dinerets la lliura.
 Les altres, dels estudiants,
 a sis, sense que d'allí
 un diner vullen llevar.
 135 Los albercocs, al principi,
 si són d'aquells de l'ull blanc,
 dos a diner i no més.
 Verge dels Desemparats,
 amparau-nos per Patrona
 140 que sou d'aquesta ciutat!
 Quatre anous per un diner,
 les dos los gallons gastats.
 D'avellanes, quatre qüens
 per un diner contaran.
 145 Les castanyes i abellotes,
 van més cares que no el blat.
 Los llirons tan solament,
 és lo que no ens han pujat,
 que en donen dos mesures
 150 per un diner: ai bondat!
 I els casats, que gent menuda
 tenen a qui governar,
 poden donar-los per postres
 als xics, llirons a grapats,

155 perquè si han de menjar fruita,
 costa més que no la carn.
 Caragols, que la gent pobra,
 en això menjava el pa,
 ja no pot, que estos se venen,
 160 lo mig almut a real:
 vull dir, a real d'argent,
 a trenta quatre parpalls.
 Entrem ara en les espècies,
 o salses en valencià.
 165 Dos miquetes de canella
 un diner: mes no n'hi ha.
 De safrà quatre brinets,
 altre dineret, germà.
 Dos clavellets de botiga,
 170 que són lo que diem claus,
 altre dineret s'emporten,
 Una dotzena de grans
 de pebre negre, també
 altra dinadeta fan.
 175 De pinyons, dihuit o vint,
 altre diner: ai ensart
 cagarrites de moltó
 en l'olla haurem de posar!
 o si no pasturar herbes,
 180 com los bruts irracionals!.
 Passem a un altre puntet,
 perquè tot s'ha de tocar.
 Los pollastrets que bé encara
 no fan lo cacaracac,
 185 a set sous lo parell,
 com una canya de flacs.
 Los pardals de l'Albufera,
 no hi ha qui els puga arrostrar,
 puix van al preu de gallines.

190 Les fotges, en lo cul blau,
 cascuna costa tres sous,
 sens lo diner del pelar,
 que ara ja en fan pagar dos,
 perquè tenen llibertat.
 195 Los ous a huit lo parell,
 cascun colomé un real,
 si és volador, que els peters
 lo parell, quatre reals.
 La cansalada, si un pobre
 200 quatre diners vol comprar,
 los dos de sancaixos bruts
 per torna li han embocat;
 això ara, que no deixen
 botifarrons fabricar.
 205 Qui vol un sou de llomello,
 un poc menys de la mitat
 se'n té d'emportar d'os.
 No estem ben aparellats!
 Puix lo carbó i lo demés,
 210 que la gent té de comprar,
 ho venen al preu que volen,
 Doncs, vagen a escaparrar!.
 Los casats pobres no poden
 tanta càrrega portar,
 215 puix hui en dia, el cabasset,
 que tenen per a comprar,
 pesa més que quanta pedra
 sosté lo Pont de Serrans.
 La gent rica, d'estes coses
 220 no en deu saber la mitat,
 puix allò dels dinerets
 los fa viure descuidats,
 i allà on sobra la xameta,
 no es pot dir que hi ha treballs.

<p>225 I perquè la carestia
 en tot sia general,
 oïxquen bé lo que es segueix,
 perquè és cosa singular.
 Les dones qui fan les celles
 230 vent aquesta novetat,
 de que tot passa a preu d'or,
 gèneros i materials,
 ajuntant lo menjatiu,
 frutes, llicors, lligums, grans,
 235 lo seu ofici, també
 les ha paregut pujar.
 Tota la vida les celles,
 açò ningú ho pot dubtar,
 les han fetes a sisó,
 240 que era preu acostumat,
 i pelaven coll i cara,</p> | <p>molt contentes de son guany,
 si ara dos sisons no els donen,
 lo coll no el volen tocar,
 245 perquè diuen que no trauen
 per a poder esmolar
 les navaixes: com que els pobres,
 ja no poden acampar.
 Mes per fi, això vol pacència,
 250 que aquest temps altre en durà:
 “mal de molts, conhort de tots”,
 diu un adage vulgar:
 Déu nos dona eixa epidèmia,
 senyal de que ens convindrà,
 255 ditxós bocí, lo que costa
 la suor, ab molts afanys.
 Fi</p> |
|--|--|

Notes:

Edició de 1763, la mateixa que han usat Espín i Torres; edició valenciana de 1857, que use de contrast. Romanç nou, on se reciten los treballs de la gent pobra, per lo cares que s'han posat en València totes les coses i en especial lo menjatiu, de modo que hui costa el viure més afanys; Romanç nou i divertit a on se referixen los treballs de la gent pobra /chent/ per lo car de les coses en València, en especial lo menjatiu i lo demés que vorà el curiós lector.

Ja; ia

Anys; aña

Los casats; els casats

Los pobres; els pobres

Los afanys; els afans

Puix; pués

Majors; machors

Per al viure; per a viure

On; a on

Trestornar; trastornar

Capgirant l'enteniment; i els posa de mal humor

Los afflig; els afflich

Si lo que ací lligiran; sinó açò que llechiran

Den de; des de

Sixanta-tres; cinquanta set

Puix; pués

Coll llevat; cap llevat

Les faenes del; les faenes, del
 Cascú; cada u
 O menys, que tot hom és llop per cert en lo concertar: no en 1857
 Puix; pués
 Altre; atre tant
 Que si; i si
 Jo els ho; Jo ho
 Clar; ben clar
 Començant; Comensant
 Quatre; quatre
 On; a on
 S'ha quedat; ha quedat
 Poro; però
 Pacència; paciència
 Roïneta; rometa
 A set i a huit; a set, a huit
 En l'últim; al remat
 Com si foren pa del dia (No en 1763)
 Aparellen més diners (No en 1763)
 Forc; fornç
 Trompicons; trompiscos
 Més al començ; mes al començ
 Fusany; fusañ
 A set i a huit; a deu i a sou
 A huit; a sou
 Deu diners; vint diners
 Donen sis; donem setze
 Lo velat: lo velar
 Tres dos; tres, dos
 Vullen; vullguen
 Amparau-nos; amparad-nos
 Sou d'; som d'
 Abellots; abellotes
 Dineret; diner
 A set sous; a deu sous
 Ensart; ensert en Espín
 Foixes; fotges foixes
 Huit; sou
 Colomí; colom
 Quatre reals; onze reals
 De sancaixos; de sancaisos
 Menys de; menys que
 Vaigen; vachen
 Hui; huí
 Pesa més que; pesa més, que
 Frutes; fruites
 Lligums; llegums

Pollastrets; pollastres
Ho pot; hu pot
Navaixes, com que els pobres; Navaixes con que els pobres,
Diu un; diu-nos un
Adage; adagi

2. Notes lingüístiques

2.1. Dels textos base

Els trets reflectixen la llengua de la segona part del segle XVIII, moment de molta variació on les formes més populars estan substituint les tradicionals i administratives del segle anterior i on alguns castellanismes llibrescs i populars s'hi fan presents. En posaré uns exemples sense explicar.

Formes tradicionals:

puix, après, doncs-dons, organiste, lo qui, aquest-aquesta, nos (la variant *ens* apareix 10 vegades sempre darrere de vocal), posau-se-parlam-confiam, hagués-costàs, n'ham, nòstron, ab, veure —en infinitiu—, só, los, davall de, sens, enans

Formes que triomfen sobretot en este segle:

este-esta, fora-dictara (amb valor condicional o de pretèrit de subjuntius), eixel·lència-eixorbitat, voran (en futur), incoatius en *-i* com acudixca-referixen, posau-se, poro, diguent-ho, so 'senyor', varen anticipar, dè nau, no hi ha que, muiga, ham, dorga, si 'si no', os 'us', mos 'nos', fins a que, Cento.

Algunes formes tradicionals són canviades en edicions posteriors, com puix/pués, los/els.

2.2. Glossari (moltes paraules només es documenten en textos valencians, segons el DCVB):

A grapats 'abundantment'

Acampar 'salvar'

Alaixa 'objecte d'adorn' *cast.*

Albercoc de l'ull blanc 'gros, blanc de cera, primerenc i no molt dolç'

Algatzara ‘cridòria’
Ampollar (cirera) ‘varietat de cirera grossa’
Any de la bolcada ‘any de la desgràcia’
Arbolear ‘mover, oscil·lar’
Arrostrar ‘comprar’

Brinet ‘quantitat mínima’ 1a doc.

Cagarrita ‘cagarruta’ *cast.*
Calfar la badana ‘tupar, pegar’ 1a doc
Carota ‘gorret que porten els infants xicotets’ 1a doc.
Cellera ‘dona que arreglava les celles’
Ciceró ‘prototipus de’orador’
Coletó ‘vestimenta de pell que arribava a la cintura; metafòricament,
aspecte fort’
Cosquerelles ‘cosquenelles, pessigolles’
Coure lo pebre ‘costar molt’
Cutxipanda ‘menjada abundant’ *cast.*

Deixeple ‘deixeble’
Delit ‘goig’
Desbrafar ‘fer perdre la força’ 1a doc.
Desfrés ‘disfressa’
Dimats ‘dimarts’
Dinadeta ‘quantitat de’

Embalonat ‘en forma de baló, bala petita’
Embocat ‘menjat, engolit’
Empastrada ‘disbarat, bolet’ 1a doc.
En un buf ‘en no res’
Enans ‘abans’
Enjaessat ‘adornat de cintes’ *cast.*

Ensart 'enfilall' *cast.*
Erro 'error, errada'
Esbramar 'renyar' 1a doc.
Escaparrar 'llevar les caparres' 1a doc.
Ecurada 'conjunt d'atifells de terrissa usats en la cuina' 1a doc.
Espartenyer 'espardenyer' 1a doc.
Esquirolet 'baldufa' Ndoc.
Estar fet un xiular 'estar molt fort, intens'
Extremat 'exagerat' 1a doc.

Fer lo cacaracac 'crit del gall' Ndoc.
Fer-se greu 'fer-se pesat'
Fusany 'tipus de fus'

Gaita, córrer la 'deixar-se de romanços' 1a doc
Gala 'agalla'
Gamboixet 'Cobricap o mocador del cap'
Garbo 'gràcia de moviments'
Golilla 'ornament'
Governar 'alimentar'

Insicular 'ensacular'

Llauró 'llaurador '
Lletuga d'endívia 'tipus d'escarola'. Interessant unitat lèxica
Llevar-se 'alçar-se'
Lliró 'lledó'

Mal de molts, conhort de tots: refrany sinònim de l'actual 'Mal de molts consuelo de bovos'
Mall 'martell'
Menjatiu 'comestible' 1a doc.

Menjussa ‘coses de menjar’ 1a doc.

Migjorn ‘migdia’

Modal ‘maneres de comportar-se’ 1a doc.

Nassada ‘acció d’ensumar amb el nas’ 1a doc.

Navaixa ‘navalla’ 1a doc.

Obrer de vila ‘obrer’

Pagar farda ‘pagar un tant per cent més’, ‘sacrifici o pagament major per a obtindre una cosa’ 1a doc.

Palancana ‘safa’

Palloc ‘en sentit metafòric, diners’

Parpall ‘diner, en sentit metafòric’

Peter ‘tipus de colom gran i de molta carn’

Pimentó ‘fruit de la pebrera’

Ploró ‘ploraner’ 1a doc

Ploure esgarrat ‘ploure amb força i desmesura’ NAc

Portadeta ‘toc al tòs semblant al d’una porta’. Potser fora més adequat *porradeta*, que l’usa en *Romanç nou, graciós i entretengut, on se recita l’armament dels peixcadors de canya, d’aigua dolça i com totes les coses demanen un mig, per a estar bé*, apareix com ací: “porradetes al tòs pega”.

Qüè ‘diners’. 1a doc.

Prendre ‘acceptar, voler’

Ratllar ‘acostar-se a’

Rato ‘estona’ *cast.*

Roïnetà ‘dolent’. Millor que rometa ‘mancat de punta’

Rosset ‘ros’

Safata ‘plat molt planer’
Salses ‘espècies’ NACC
Sancaix ‘os del peu del taló’ (en castellà, ‘sancajo’)
Sèneca ‘home de molta saviesa’ NAC, amb desplaçament d’accent
Sens mida i taxa ‘exagerat’ NR
Sisó ‘moneda antiga que valia sis diners’ 1a doc
Sorolla ‘atzerola’
Sorollar ‘menejar-se’
Surat (pimentó), ‘gran i de bona cara’ NDoc

Taimat ‘astut’ *cast.*
Terrené ‘terrenal, terror’ NR. És rar en un text valencià sense -r final. (en castellà, ‘terruñero’)
Tocar a l’arma ‘temor davant d’un perill’
Triaca ‘triaga, remei d’un mal’
Trompicons ‘en gran quantitat’

Verdolaga ‘tipus de planta’
Vitorejar ‘victorejar’ 1ª doc.

Xama/xameta ‘alimentació assegurada’ o met. ‘moneda, diners’ NR com a substantiu.
Xirivia ‘planta umbel·lífera’

3. Conclusions

Les diverses edicions de cada obra mostren pocs canvis i diferències amb el text de la suposada primera edició, fins i tot davant de les dos edicions de Barcelona del segle XVIII i la de València del segle XIX.

Encara que no he mirat les edicions dels diaris, crec que la mostra és suficient per a fer veure la necessitat d'editar els col·loquis amb totes les variants de les edicions posteriors a la primera.

Els textos publicats mostren una realitat (costum dels casats pobres, falta de faena, augment de preus del menjar, descripció de la festa en honor de Ferran VI), un ric vocabulari temàtic i general i la variació lingüística típica del segle XVIII.

Aportem alguns elements contrastius entre les edicions valencianes i les barcelonines ampliant la nòmina d'obres adaptades, tractada per Gabriel Garcia Frasset «Sobre algunes adaptacions dialectals d'obres literàries catalanes», en les actes del *II Congrés Internacional de la Llengua Catalana*, vol. 8, València: IFV, 1989, p. 461-485.

Bibliografia

- BARBERÀ, FAUSTÍ (1905): *Conferencias sobre bio-bibliografia de Carles Ros*. València, Francisco Vives Mora.
- DCVB=ALCOVER, ANTONI M. / MOLL, FRANCESC DE B. (1962-): *Diccionari català-valencià-balear*. Palma, editorial Moll.
- ESPÍN RUBERT, MARIA ASSUMPCIÓ (1994): *Carles Ros: Idees lingüístiques i edició de l'obra literària*. Universitat de València, Tesi doctoral dirigida per Antoni Ferrando.
- MARTÍ, JOAQUIM (2006): *Un col·loqui poc conegut de Carles Ros*, en *ZfKa*, 19, pp. 153-196.
- TORRES NAVARRETE, FRANCESC (1995): *La llengua de Carles Ros*. Universitat de València, Tesi doctoral dirigida per Emili Casanova.
- (en premsa): *L'obra poètica de Carles Ros*. Inèdit encara.